

Αναμνήσεις από ένα αιωνόβιο δένδρο μουριάς (σκαμνιάς)

Δ.Κ. Στυλιανίδης,
Γεωπόνος

Μουργιά (Μορέα), ένα δένδρο που σήμερα δεν είναι πολύ γνωστό, ιδίως από τους νέους ανθρώπους. Είναι όμως το δένδρο με την πιο μακρά, αλλά και λαμπρή ιστορία. Είναι το δένδρο που για αιώνες στήριξε τη σηροτροφία, η οποία παρήγαγε ένα από τα πολυτιμότερα υλικά στον κόσμο, το μετάξι. Οι μεταξοσκώληκες, τα κουκούλια, με φύλλα κυρίως της άσπρης μουριάς, ετρέφοντο και συνεχίζουν να τρέφονται, όπου συνεχίζει να υφίσταται η σηροτροφία.

Ποιος δεν ξέρει, ή έστω δεν άκουσε για το δρόμο του μεταξιού, τον περίφημο αυτό δρόμο από τον οποίον μεταφερόταν το μετάξι από την Κίνα στις άλλες τότε γνωστές χώρες; Ποιος δεν άκουσε για τον τρόπο που δύο μοναχοί μέσα στα κούφια μπασιτούνια μετέφεραν τους μεταξοσκώληκες έξω από την Κίνα; Αμέτρητες οι ιστορίες γύρω από την σηροτροφία και το μετάξι. Θυμούνται πάντα την ιστορία με τον Παστέρ, ο οποίος πήρε ένα έγγραφο από την Γαλλική Κυβέρνηση να μελετήσει ένα σοβαρό πρόβλημα που ενέσκηψε στην καλλιέργεια των μεταξοσκωλήκων. Ο μεγάλος όμως αυτός Παστέρ δεν ήξερε καν τι πράγμα είναι οι μεταξοσκώληκες. Ένας φίλος του καθηγητής της Φυσικής του έδειξε και του εξήγησε σχετικά, αφού στο τέλος ελεεινολόγησε την Κυβέρνηση για την επιλογή της. Μετά από δύο μήνες ο Παστέρ παρουσίασε τα αποτελέσματα των ερευνών του και τους τρόπους αντιμετώπισης του προβλήματος. Δύο βάκιλλοι ήταν η αιτία.

Οι μουργιές δεν έθρεψαν με τα φύλλα τους μόνο τους μεταξοσκώληκες. Έθρεψαν με τους καρπούς των εκατομμύρια ανθρώπους ανά τους αιώνες. Ένας ειδι-

κός στη διατροφή και την υγεία μου έλεγε πρόσφατα, ότι σε μερικές περιοχές των Ιμαλαΐων κατοικούν αιωνόβιοι άνθρωποι. Η μακροζωία τους αποδίδεται στην ευρεία χρήση δύο καρπών. Τα καρύδια και τα μούρα.

Για τη συγγραφή αυτού του άρθρου, αφορμή υπήρξαν τα αποτελέσματα αναλύσεων που πραγματοποιήθηκαν στο Εργαστήριο Βιολογίας Οπωροκηπευτικών του Α.Π.Θ. κατά τις οποίες μετρήθηκε η αντιοξειδωτική δράση σε τέσσερα είδη καρπών: Βερίκοκα, κεράσια, φράουλες και μαύρα μούρα. Το υψηλότερο επίπεδο αντιοξειδωτικής δράσης το είχαν τα μαύρα μούρα.

Τα μαύρα μούρα από ένα αιωνόβιο δένδρο μουργιάς που βρίσκεται στην αυλή του σπιτιού του Κ. Στυλιανίδη στο Αιγίνιο-Πιερίας. Το δένδρο το βρήκε ο Κ. Στυλιανίδης, μέσα σε μισογκρεμισμένα ντουβάρια, το 1922, όταν οι πρόσφυγες από την Ανατολική Θράκη εγκατα-

στάθηκαν στα σπίτια των Τούρκων που έφυγαν από το χωριό. Η περιποίηση της μουριάς ήταν στις προτεραιότητες του νέου οικοδεσπότη. Σε λίγα χρόνια το δένδρο αναπτύχθηκε και έγινε μεγάλο και επιβλητικό. Η σκαμνιά ήταν το σήμα κατατεθέν του σπιτιού.

-Γιατί τη λέτε σκαμνιά και όχι μουριά, ρωτούσαμε τον πατέρα μας.

-Έτσι τη λέγαμε εμείς στη πατρίδα μας την Αν. Θράκη.

Αργότερα, σαν έγινα Γεωπόνος, άνοιξα το βοτανικό λεξικό του Καββάδα και είδα ότι ο Θεόφραστος χρησιμοποιούσε την ονομασία «Συκάμινος». Η συκάμινος έγινε σκαμνιά και στη συνέχεια σκαμνιά. Στην Κέρκυρα, αναφέρει ο Καββάδας, γίνεται χρήση του ονόματος «σκαμνιά». Μία συνάδελφος από χωριό γηγενών έξω από τη Θεσσαλονίκη, μου έλεγε ότι και τώρα ακόμη σκαμνιά τη λέμε τη μουριά. Ενιαίο λοιπόν το όνομα ανά τους αιώνες, στον ενιαίο Ελληνισμό. Το όνομα μουργιά ή μουριά, ή μούργα, προέρχεται από το «Μορέα», ονομασία που καθιέρωσε πολύ αργότερα ο Διοσκουρίδης.

Αυτό το δένδρο της μουργιάς όταν το γνώρισα, ήταν ένα πανύψηλο δένδρο με μεγάλους πλάγιους βραχίονες και η ωρίμανση των καρπών του διαρκούσε πάνω από δύο μήνες. Πόλος έλξης η μουργιά για τα παιδιά της γειτονιάς και όχι μόνο, για πολλά χρόνια, που άρχιζαν πολύ πριν από το δεύτερο παγκόσμιο πόλεμο. Ημέρα επίσκεψης η Κυριακή. Μέρα χαράς, μέρα πανηγυρική, για πάνω από είκοσι παιδιά, αγόρια και κορίτσια, άλλα πάνω στο δένδρο και άλλα να τριγυρίζουν κάτω από το δένδρο για να φτάσουν κανένα μούρο από τα χαμηλά κλαδιά. Πάνω στο δένδρο, ψηλότερα τα αγόρια, χαμηλότερα τα κορίτσια.

Ήταν το έτος 1937. Σχετικά πρόσφατη η μετάβαση από τη Δημοκρατία στη Βασιλεία και ακόμη πιο πρόσφατη η δικτατορία, της 4ης Αυγούστου. Το πανηγύρι της Κυριακής στη μουργιά άρχισε. Πρώτη ξεκινάει η Μαρίκα, με ένα Κωνσταντινοπολίτικο τραγούδι. Παιδί προσφύγων από την Αν. Θράκη η Μαρίκα, ήξερε πολλά τραγούδια της Θράκης. Κάποια γιαγιά φρόντιζε γι' αυτό. Το τραγούδι: *Σε μωρ σε, σε καινούργια βάρκα μπήκα, σε καινούργια βάρκα μπήκα*

και στον Αϊ Γιώργη βγήκα... Λίγα παιδιά ήξεραν το τραγούδι και ακολουθούσαν τη Μαρίκα. Όταν τελείωσε η Μαρίκα, άρπαξε την ευκαιρία η Ελένη. Ζωηρή, αυθόρμητη, χωρίς δισταγμούς και φόβους, με μια φωνή που απλωνόταν σ' όλο τον συνοικισμό, η Ελένη αρχίζει να τραγουδάει το τραγούδι της Δημοκρατίας: *Από τα βάθη των αιώνων Δημοκρατία ξεκινά...*

Τα άλλα παιδιά φωνάζουν: Ελένη σταμάτα δεν επιτρέπεται το τραγούδι αυτό. Η Ελένη όμως δεν ακούει κανέναν. Δυναμώνει τη φωνή της και συνεχίζει ως το τέλος. Πράγματι το τραγούδι αυτό είχε απαγορευθεί στα σχολεία. Κάθε φορά που σε κάποια τάξη οι μαθητές άρχιζαν να το τραγουδούν, κάποιος δάσκαλος έσπευδε να τους σταματήσει. Τη μουργιά λοιπόν βρήκε η Ελένη σαν ελεύθερο βήμα για να βγάλει το άχτι της. Ένας τρίτος, στην κορυφή της μουργιάς, δεν θυμούμαι ποιος, αρχίζει το τραγούδι του Βασιλιά: *Του αετού, ο γιος πάει κι αυτός εμπρός και στη δόξα αυτός μας οδηγεί μας οδηγεί με γυμνό σπαθί...* Τον ακολουθούν σχεδόν όλοι, εκτός από την Ελένη. Δεν προδίδει τα πιστεύω της η Ελένη. Ακολουθεί σιωπή για λίγη ώρα. Υπάρχει κάποια φόρτιση. Τότε ο Μιλτιάδης αρχίζει το τραγούδι της Μακεδονίας: *Μακεδονία ξακουστή του Αλεξάνδρου η χώρα, που έδιωξες τους Βούλγαρους κι ελεύθερη είσαι τώρα...*

Τους διώξαμε τους Βούλγαρους τότε, αλλά αυτοί ξαναμπήκαν από μια άλλη πόρτα, την πόρτα των Σκοπίων.

Το κλίμα στη μουργιά αποκαταστάθηκε και το πανηγύρι συνεχίζεται με χαρές, τραγούδια, πειράγματα και μαύρα μούρα.

Απέναντι από τη μουργιά, από το μπαλκόνι, η κυρά Ξανθίπη παρακολουθεί, χαίρεται, αλλά και αγωνιά να μην πέσει κάποιο παιδί από το δένδρο. Ακούγεται να λέει:

- Βασιλική παιδί μ' εσύ που είσαι πιο μεγάλ' πρόσεχε και τα άλλα τα παιδιά. Στη συνέχεια απευθύνεται στον Κώστα που επιχειρεί να ανέβει στην κορυφή:

-Κώτσο παιδί μ' μη 'νεβαίνς τόσο απλά. Θα τσακστεί κάνα ντάλ (κλαδί) και θα πέσς καταγής. (Θρακική διάλεκτος).

Όταν κοντά στο μεσημέρι τελειώνει το πανη-

γυράκι, τα παιδιά ένα-ένα κατεβαίνουν από τη μουργιά, μουτζουρωμένα όλα στο πρόσωπο, μερικά και στα ρούχα. Κάποια στιγμή ένα πειραχτήριο πλησιάζει την Ελένη και της λέει: Ελένη αύριο έχει ρετσινόλαδο.

Τι ήταν αλήθεια το περίφημο αυτό ρετσινόλαδο που πολλοί δεν το ξέρουν και άλλοι ίσως δεν το θυμούνται: Το ρετσινόλαδο ήταν ένα ισχυρό καθαρτικό που όπως υπήρχε έντονη φήμη, το καθεστώς του Μεταξά το έδινε να το πιουν, όσοι έμπρακτα εξεδήλωναν την αντίθεσή τους στο καθεστώς αυτό. Οι συνέπειες φυσικά όχι ευχάριστες. Θυμούμαι σε μια Επιθεώρηση σε θέατρο των Αθηνών, ένας ηθοποιός αποφάσισε να σατιρίσει τον Μεταξά. Άρχισε με τη φράση: «Θα το πω κι ας το πω. Μετάξη Μετάξη όλα τα 'κανες εντάξει, το ψωμί έγινε δεκάξι». Την επόμενη μέρα συνελήφθη. Αν το ήπια ή όχι δεν ξέρω. Κάποτε, δεν ενθυμούμαι ούτε πότε, ούτε πού, ένας δημοσιογράφος πήρε συνέντευξη τον Μανιαδάκη, Υπουργό Ασφαλείας στην Κυβέρνηση Μεταξά. Τον ρώτησε για το ρετσινόλαδο. Ο Μανιαδάκης διέψευσε κατηγορηματικά ότι δόθηκε ρετσινόλαδο έστω και σε ένα κρατούμενο. Ο δημοσιογράφος επανερχόμενος ρώτησε τον Μανιαδάκη, γιατί άφηγε τότε να πλανάται μια τέτοια φήμη που έβλαπτε την εικόνα της Κυβέρνησης; Και ο Μανιαδάκης απάντησε: Η φήμη αυτή ήταν πολύ αποτελεσματική. Αληθής ή όχι η διάψευση του Μανιαδάκη, ο θεός και η ψυχή του.

Το μικρό αυτό κυριακάτικο πανηγυράκι, με τα τραγούδια και μερικές φορές και τα παρατράγουδα, ήταν μια μέρα χαράς, μια μέρα εκτόνωσης για τα παιδιά. Πάνω στη μουριά, όχι μόνο σωματικά, αλλά και ψυχικά πλησίαζε το

ένα παιδί το άλλο και οι σχέσεις τους γινόταν πιο φιλικές. Αλλά στα δύσκολα εκείνα χρόνια, όπου πολλά έλειπαν από τη διατροφή των ανθρώπων και προπαντός τα φρούτα, τα παιδιά έτρωγαν ένα εξαιρετικό φρούτο από το οποίο έπαιρναν σε αφθονία θρεπτικές και βιοενεργές ουσίες, μεταξύ των οποίων και τα άφθονα αντιοξειδωτικά, που είναι οι φρουροί της υγείας.

Σήμερα το δένδρο παραμένει στη θέση του, δεν μπορεί να φύγει, έρημο και μόνο χωρίς να το επισκέπτεται κανείς, μικρός ή μεγάλος. Λίγα κοτόπουλα είναι τα μόνα που απολαμβάνουν τη σκιά του και τρώνε τα μούρα που πέφτουν κάτω. Σκέπτομαι, αν σ' αυτό το δένδρο αντί για μούρα υπήρχαν γαριδάκια και πατατάκια με το άφθονο αλάτι και όχι μόνο, πόσα σύγχρονα παιδιά θα ήταν επισκέπτες αυτού του δένδρου. Η Ευρωπαϊκή Ένωση, μέσω ενός προγράμματος διανομής φρούτων στις μικρές κυρίως τάξεις των Δημοτικών Σχολείων, προσπαθεί να ξαναφέρει τα παιδιά στη σωστή διατροφή και να αντιμετωπισθεί η παχυσαρξία. Μήπως όμως παράλληλα με τη διανομή φρούτων πρέπει να γίνουν από ειδικούς διατροφολόγους και μαθήματα, υπό μορφή διαλέξεων, για τη σημασία που έχει η σωστή διατροφή στη σωματική αλλά και στην ψυχική υγεία; Οι διαλέξεις αυτές, έστω και λίγες, πρέπει να γίνονται όχι μόνο στο Δημοτικό, αλλά και στο Γυμνάσιο και στο Λύκειο, ακόμη και στο Πανεπιστήμιο. Ο γράφων είχε την ευκαιρία να διαπιστώσει πόσο μεγάλη ήταν η ανταπόκριση των φοιτητών σε τέτοιες διαλέξεις και να πιστέψει ότι υπάρχει ευρύ πεδίο για τέτοιες εκδηλώσεις, ακόμη και στα Πανεπιστήμια. Ας μην αφήνονται τα παιδιά στο έλεος των εμπόρων της διατροφής, οι οποίοι προκάλεσαν μεγάλη ζημία όχι μόνο στα παιδιά της χώρας μας, αλλά, θα έλεγε κανείς, στα παιδιά όλου του κόσμου.

Η χειρονομία της Ευρωπαϊκής Ένωσης με τα 90 εκ. ευρώ, ας συμπληρωθεί και με αντίστοιχες ενημερώσεις των παιδιών για τη διατροφή και την υγεία.